

Universitätsbibliothek Paderborn

**Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis
Nider de ordine predicatorum**

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Decimu[m]quintu[m] de hypocrisi quid sit [e]t qualiter co[m]mittit [e]t
simulatione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

Preceptum I Cap. XV.

Q̄ esset de⁹ ⁊ sic laudari appeteret. val de peccaret p̄tra dei reuerentia ⁊ mortaliter. sicut fecit Alexander magnus qui filius Iouis a multis dicti delectabat. autamen cū telo grauter in expugnatione civitatis vulneratus eēt ait. D̄s me dei filii clamāt. h̄ hoc telum me hominē esse fateſ. Item idēz cū se pro deo adorari vellit. quidā miles ei ait. Si dīz corp⁹ aio tuo equassent. capite celū ⁊ manibus viroſq̄ fines terre caperes aut tangeres. cū n̄s igit̄ eq̄lis alijs. alijs te no p̄feras. Hic fecisse voluit Decauſamus. si Sibylla maiores ei n̄ ostendisser. Et Herodes fecit se adorari p̄ deo ut p̄tz Acti. xij. Similr siq̄s gloriaz quereret de aliquo bono tanq̄ a se habito. tñō tanq̄ a deo accepto mere gratuito. gloriarēt de falſo. scz q̄ aliquid haberet a ſeip̄o ⁊ non a deo. eēt p̄tra dei reuerentia peccatum mortale. Sicut fecisse viderit Habuchodonosor monarca. qui ſi pallatio deambulans ait. Nonne hec est babyloni cuitas magna quaz ego edificau in domū regni in robore foriſtis mee ⁊ in gloria decoris mei Danielis alijs. Quo loquente statim vox ſibi cōminabat. q̄ septē annis v̄t bos fenum comedere deberet ⁊ patiari ſensibus. Ad illū primū modū etiā p̄tinet fm Tho. cuz quis bonū temporale de quo quis gloriaz preferret deo. q̄ hoc p̄b̄t H̄ere. ix. Non glorieſ sapientis in sapientia ſua. nec fortis in fortitudine ſua. nec dimes in diuinitate ſuis. h̄ in hoc glorieſ qui gloriaſ. ſcire ⁊ noſſe me. q̄ ego ſum dñs qui facio miſericordiam ⁊ iudicium in terra. Q̄edo modo appetitus inanis glorie cōtrariaſ dilectioni dei ex parte eius a quo gloria querit. vt cū quis testimoniuſ approbacionē hominū preferret testimoniuſ ſuſ approbatiōibus dei. Sicut contra quodā de principiis ſacerdotium

dicit Job. xij. q̄ dilexerūt plus gloriā hominū q̄ gloriā dei. Nāt ibi habet Multi ex principiis ſacerdotibus crediderunt in xp̄m. ſed ppter phariseos nō confitebant ne de synagoga eiſerent. qd̄ erat apud eos valde ignominiosum. Iti ergo plus refugierūt illā ignominia. ⁊ plus dilexerūt gloriā hominū. ⁊ plus voluerūt honorarēt rāq̄ ſboni reputari ⁊ approbari ab hominib⁹ q̄ gloriā dei. id est. appetierūt a deo approbari ⁊ coā eo inſti existere. Et fm Nicolaū de lyra. de iſto z numero in pte vel in toto ſue runt Nicodemus. qui ad Iesum veit nocte. ⁊ p̄ncipes tc. Job. vi. ſ. Et Joseph ab arimathia ⁊ Gamaliel tc.

Certio modo appetitus vane glorie repugnat dilectioni dei. ⁊ hoc ex parte ipſius gloriantis. scz qui intentioneſ ſuā refert ad gloriā tanq̄ ad ultimum finem. ita q̄ gloria appetit ppter ſeip̄m nullo mō referēdo eā in vilitate proximi. aut dei honorez finaliter. Et qui opera virtutū ordinat ultimate in gloriā ſuā tanq̄ in ſuū ⁊ optimū ſibi. vt q̄ ieſuſ. das elemosynaz ⁊ ſimilia. vt alijs ſcient ⁊ eūm gloriſcent. Et qui tante diligat eā ⁊ appetit q̄ etiā ppter ipſam consequendam non p̄termitit facere contra deum. ſic eſt peccatum mortale. Quandovero gloria eſt vana aliq̄ modū ſupra pofitorū circa ſcdam pofitionē. attamē nō repugnat dilectionis aliquo modō nūc p̄tactorū tūc appetit vane glorie nō eſt peccatum mortale. h̄ ſolū veniale. vt dicit Tho.

Capitulum. xv.

Tracimo h̄c p̄hibet hypocriſis. Nā ex p̄missis p̄t ſic ſuī ſuperbie eſt propria excellētia quam intendit ſuperbus. ſic ſuī appetitiō ſuī ſuperbie eſt maniſtaſio proprie excellentie. quia illam intendit vane glorioſus. Ad hāc autem

manifestationem fin Tho. sed a. q. q.
xxxij. arti. v. pot qd se federet directe tri
pliciter. Primo qd vba. et sic est iactatio.
Secundo qd facta falsa. et sic est hypocrisis.
Tertio qd facta vera honesta quandaz ad
miratione. et sic est presumptio nouitatum
De hypocriti ergo tria sunt dicenda.
Primo qd sit. et quater punitus. et quinta
la sit. Secundo qd sit peccatum mortale.
sunt subcepto probita. Tertio an qd
se minorere possit ostendere qd sit in re.
H qd vocat ironica. **N**atum ad primum
notandum fin Tho. vbi. s. qd hypocrisis
duplicitur caput. Uno modo coiter. Alio
modo propter. Coiter seu generaliter hypo
crisis idem est qd simulatio. et sic est men
daciū dissimilitudines in signis exteriorum facto
rum. ut cu qd p aliquid exteriora signa re
rum. aut factorum aliquid de se signat qd
in eo non est. aut melius aut excellen
tius qd in eo veraciter existat. Et isto
modo magnus apparatus vestitus est simula
tio seu hypocrisis literaturae siue sapientiae.
et magnus status et sumptuosus in equis
seruitur silibus. et simulatio diuinitatis
et potestie. Et sic ois simulatio seu hy
pocrisis est mendaciū. et tō peccatum. et aliquod
mortale si est extra charitatem. Aliquid ven
iale. sicut de mendacio dicit infra in p
cepto. viii. c. j. **C**ausa autem qd simula
tio est peccatum. est illa. dicit Tho. ibidez.
qd ad virtutem veritatis pertinet ut aliquis
talē se exhibeat exteriorius per signa ex
teriora qualis est. signa autem exteriora
non solum sunt verba sed etiam facta. sicut
ergo veritati opponitur qd aliquis per ver
ba exteriora significet aliud qd habet
apud se. qd ad mendaciū pertinet. Ita
etiam veritati opponitur qd aliquis per aliqua
signa factorum vel rerum aliquid de se si
gnificet etiam qd in eo est. qd propter
simulatio dicitur. **C**amē sicut dicit
Aug. in li. de questionib. euangelij.
Non omne qd significamus mendaciū
est. sed qd illud significamus qd nihil si

gnificat. sic est mendaciū. **C**ū autē fictio
nra referit ad aliquā significacionē nō
est mendaciū. sed aliqua figuraverita
tis. Et subiungit exemplū de figurati
vis locutionib. in quib⁹ quidē signifi
mus res. nō vt assertat ita esse h̄ eas p
ponimus ut figurā alterius. qd assere
revolum⁹. **S**ic igit̄ se finxit dñs lon
gulus ire Luc. vli. qd cōpositū motus
suum quasi volentis longius tre. ad aliud
figurative significandū. s. qd ip̄e ab eo
rum fide lōge erat. vt Grego. dīc. **E**st
igit̄ ut dicit Tho. simulatio peccatum
simpliciter. qd nō refert vtrū qd verbo
vel quocunq; facto alij mētit. **T**ame
Dadalicus dicit. Siquis dat per all
iquid opus vñ pverbum duplex aliquid
intelligere qd non ē. non intentio fal
lendi. sed intentio evitabilitatis cōsequen
tia talē simulationem non esse peccatum.
Circa qd tamē notat Tho. qd sicut
aliquis verbo mētit qd significat qd
non est. non autē qd tacet qd est. quod
quidē aliquando licet. Ita simulatio
est qd aliquis per exteriora signa facto
rum vel rerum significat aliquid quod
nō est. nō autē si aliquis ptermittat si
gnificare qd est. **V**nde aliquis potest
occultare suū peccatum sine peccato. **A**lio
modo captur hypocrisis in sacra scri
ptura propter. et simulatio sanctitatis et
iusticie quaz quis nō habet. Et sic hy
pocrisia est qui per exteriora signa facto
rum sanctitatem aut quācūq; virtutem
quā nō habet simulat cu intentio ut alij
credat eū talē esse. Et talis hypocrisis
semper est peccatum. sicut et omne mendaciū est
peccatum. Ipsa autem hypocrisis est menda
ciū in facto. **N**on hypocrisis dico dicit
se defecū sanctitatis et simulatōz san
ctitatis ipsius. Ideo Aug. dīc sup ps.
.lxvij. Simulata eq̄tas nō est eq̄tas p
duplex est iniqtas. Est em̄ ibi duplex
peccatum. s. in hypocrisia. vices iniqtas oc
culata et falsitas sanctitatis in ostēsiōe.

Preceptum I

FHece autem hypocrisis in quibus personis se inflectere solet septus. Primo in hereticis de quo Matth. vii. Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouibus. intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Secundo in fictis clericis et religiosis. De quibus dicitur dum ore et habitu non corde deo se servire ostendunt per ipsum Matth. xv. Hypocrite bene prophetauit de vobis. Isa. xxix. Populus hic labijs me honorat. cor autem eorum longe est a me. Et Matth. xxiiij. De vobis scribe et pharisei hypocrite qui clauditis regnum celorum ante homines. vos enim non intratis scilicet male vivendo. neque introeentes sint iesu intrare. sed ex parte mala eos inficiendo. Tertio in fictis iudicib[us] et scabiniis ac diuis t[em]p[or]alib[us]. qui cum iusticia debet defendere. et se habere facere pretendant. intrinsecus sunt pleni dolo et avaricia. De quibus Matth. xxiiij. De vobis scribe et pharisei hypocrite qui mundatis quod deforis est castis et parapsidis. intus autem pleni estis rapinae et immundicia. De vobis scribe et pharisei hypocrite qui siles estis sepulcris dealbatis quod foris appetit hoibus speciosa. intus vero plena sunt ossibus mortuorum et os spuricitia. Quarto in fictis viduis et virginibus qui in delitiis viventes vel nequitiis alijs phonorari volunt. Unde Job. xx. Si ascenderit usque ad celos superba ei. et caput eius nubes terigerit. quia sterquilinus in fine procedetur. Quinto in pauperibus ficte mendicibus. De quibus Iuc. xx. ait Christus. Attendite a scribis qui volunt ambulare in stolis et amant salutates in foro et primas cathedras in synagogis. et prius accusabunti zuluos. qui denotant domos viduarium simulantes logorum oiorum. hi accipient damnationem maiorem. Sed quod cogiscitur quod hipocrita esse. An. Aug. super illo Iuc. vi. Non potest arbor bona fructus malos facere et. quod a tribus cognoscuntur

Cap. XV

hypocrite. Primus est bonorum oppresio vel pseguendo. vel detrahendo. H[ab]es enim hypocrite detractores sunt. Hec dum est facilis reprehensio aliorum. quod faciunt ut videantur hic celum. Tertius est impatiens in adversis. Super omnes enim mouentur et offendunt ad contumelias sibi dictas. qui querunt gloriam. ideo dolent ad contumeliam. Unde dicit Hieron. Non que ras gloria non dolebis cum ingloriosus fueris. qui laudem non appetit. non sentit contumelias. Sed dices. Sunt ergo multi religiosi vel clerici hypocrite. An. Tho. Habitus sanctitatis puta religionis vel clericatus significat statum quo quis obligatus ad opera perfectonis. et ideo cum quis habitus sanctitatis assumit intendens se ad statum perfectonis transferre. si per infirmitatem deficiat. non est simulacrum vel hypocrita qui non tenet manifestare suum peccatum sanctitatis habitum deponendo. Si autem ad hoc habitum sanctitatis assumeretur ut se inservieret. esset hypocrita et simulator. Unde Greg. dicit. xxx. moral. Sunt nonnulli qui et scitatis habitum tenent et perfections merita exequi non valent. hos nequaquam credendum est in hypocritarum numero currere. quia aliud est infirmitate peccare. alio malitia. Sed eternum dubitares. Utrum aliquis simulans sanctitatem ad honorem dei et edificationem proximi peccet. Respondebit Pe. de tharentasia in quolibet. Duplex est simulatio. Quedam qui fit ab aliquo ut inquisitas sua palliet. et ipse ab hominibus laudetur et bonus reputetur. et hec est peccatum. Altera fit ad dei honorem et proximorum edificationem. ut si aliquis religiosus maiore religione ostendit coram secularibus et coram suis fratribus ut ipsi magis edificant. iste non peccat. sed meretur. hec ille. Exemplum in beato Unico per quadraginta in panem aqua cum socio tetunatur

64

ut hereticos puerteret. Et sic episcop⁹
Oxonensis Didacus olim cōtra he-
reticos Albienses hortabat abbates
eadē intentione ut pedes irēt in paup-
tate. Quo ad secundū p̄ncipale no-
tandum scđm Cho. q̄ hypocrisis secū-
do modo sumpta. aliqui est p̄c̄m mor-
tale. et aliqui ventiale. An aut̄ sit mor-
tale vel ventiale est attendendū ex fine
quē t̄p̄ni singēs intendit. Si nāq̄ tal
finis est cōtra charitatē est p̄c̄m mor-
tale. Sicut cum q̄s simular sanctitate
tēt falsam doctrinā seminet. In q̄ sibi
nō tam cito crederef nisi sanctus et iu-
stus apparēt. q̄les sunt cōpter heretic⁹.
Propter qđ dicit dñs Matth. vii. At
tendite a falsis xp̄his q̄ veniunt ad vos
In vestimentis oniū. intrinsecus autē
sunt lupi rapaces. Vel cū quis simu-
lat sanctitatē vt dign⁹ adipiscat eccle-
siasticā dignitatē. vel vt adipiscat alia
spalā quecūq̄ cū damno alioꝝ. Vel
simular scriptatē vt familiarior fiat ali-
cui mulleri alienē. vt eā p̄ hoc decipl-
at et in suū p̄sensuz allisciat. et sic d̄ alijs
hmoī finib⁹ q̄ sunt cōtra charitatē dei
vel p̄imi. Hec videt̄ eē mēs sc̄i do-
ctoris. vii et Odalricus. li. vi. trac. iii.
.c. xxvij. dicit. Cū alijs simular san-
ctitatē quā non h̄z ppter hoc vt def ei
aliqd. Sicut illi de qbus. Matt. xxij.
dicit. De vobis hypocrite q̄ comedit
domos viderunt. p̄c̄m mortale est
q̄ rapit qđ debet sancto. quia qđ da
ei datur in nomine iusti. Itē q̄ tales
simulatione facit ex insatiabili avaris-
cia. Si autē alijs p̄ sua necessitate si-
mulet ampliore indigentia q̄ habeat
nō est hoc mortale peccatum. sic faciūt
illi cōpter q̄ trutāni vocantur. De his
enim dicit Chryso. q̄ talis simulatione
potius est culpa diuitium q̄ pauperū
qui ex suis indigētia ad hoc compellū-
tur. Si aut̄ ēm Cho. finis inten-
tus non repugnat charitati. tunc ma-

netveniale. ut cum quis singit solum
quia delectat in sic singēdo. De q̄ dīc
p̄bs. iiiij. ethi. q̄ magis videvanus q̄
malus. vel si singeret xp̄f locū. Fedē
ēm ratio de fictione et medacio. vt dī-
ctum ē p̄cedēti caplo. Tamē siue hy-
pocrisis sit ventale siue mortale pec-
catum. est p̄iculōsum. et multipli no-
ciū. vt p̄iz p̄mo et v̄bis xp̄i. q̄ hypo-
critas fere p̄ alijs impugnauit. Mat.
.xxiiij. sepiem p̄licit. et Matth. vi. Ex-
terminat̄ es̄ facies suas vi apparet
hoibus ieiunātes. Et Iuē. xij. Utten-
dite a fermēto phariseor̄ qđ est hypo-
crisis. Et Matth. vii. Hypocrita eſce
p̄mū trahē de oculo tuo. Scđo. q̄a
raro ad melius p̄uertunt̄. Cum q̄ se
bonos putant allorū laude delectati.
Job. xxvij. Vincit̄ n̄ clamabūt. glo-
q̄ h̄uane laudis audītate sup̄ati san-
ctos se eē miseri etiā cum in p̄cis mo-
ren̄ putant. Cum quia sp̄issancus
eos fugit sine quo queri nō possunt.
Gap. i. Sp̄issancus discipline effugiet
fictum. Cum etiā q̄a diabolus nosc̄it
esse in eis̄ dormit. Job. xl. Subym-
bia dormit in secreto thalami. sc̄z in q̄
nullus fructus. Stips vacuus et radix
in limo laudis est fandat̄. Tertio q̄a
sunt similes sterquilinio niue tecto. se
puleris pulcris cadaneribus plenis.
vulpibus quartū pellis est bona et car-
nes inanes. Timoni q̄ angariat̄ cru-
cem dñi portauit. et vulpi q̄ se mortua
singit q̄ad usq̄ cornicē capiat. Cygno
qui exterioris est albus. caro autē eius
negra. Quo ad tertiu p̄ncipale que
ritur. Dtrum ironia q̄ quam aliquis
minora de se singit sit peccatum. Re-
spōsio fin Cho. secūda. ii. q. cxij. De
aliquis de se ipso minora dicat p̄t cō-
tingere duplicit̄. Uno modo salua
veritate. dum scilicet maiora que sunt
in seipsis retinent. quedam v̄o minora
detegunt et de se p̄ferunt. que tamen

Preceptum I

In se esse cognoscunt. Et sic minoria de se dicere non pertinet ad ironiam. nec eius est peccatum secundum genus suum. nisi per alienius circumstantie corruptionem. Illio modo aliquis dicit minoria a veritate declinans. puta cum asserit aliquid vel de se quod in se non cognoscit. aut cuius negat de se aliquid magnus quod tamen percipit in seipso esse. et hoc pertinet ad ironiam. et est semper peccatum. Unde Augustinus. li. de verbis domini. Cum humilitatis causa mentiris. si non eras peccator antequam mentiretur. menteudo peccator efficeretur. Et si obijcisti illud Gregorius. ad Augustinum anglicorum episcopum. Non enim mentium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. Respondebat Thos. Quod ad bonitatem metis pertinet ut homo ad iusticie perfectionem tendat. Ideo in culpam reputat non solum si deficiat a communione iusticia que vere culpa est. sed etiam si deficiat a iusticie perfectione que quandoque culpa non est. Non autem culpam dicit quod per culpa non recognoscit. quod ad ironiam medacium pertinet. Nota tamen quod ironia per defectum propriei opposit iactantiae. que ambo consistunt in verbis. in factis autem videtur aliquid opponi hypocrisi per diminutionem suo modo sicut de ironia.

Capitulum xvij.

Dodecimo probaberetur presumptio. siue sit nouitatu siue alia. Unde Eccl. xxxvij. Pro presumptio nequissima unde creata es. gloriatur a malivolitate. scilicet deficiente. **N**obi notandum quod presumptio quodam est bona qua scilicet in quibusdam id quod in nobis est facimus et de residuo in diuinum auxilium speramus et de deo presumimus. Illa mala qua quod de se iordinatur nimis perfidit. De virisque de iudeis. vi. Qui non deseris presumentes de te et de se presumentes humilitas. Mala

Capi. XVI

presumptio est duplex. Quaedam vocatur presumptio nouitatu. que est filia manus glorie secundum Gregorium. Alia est presumptio respectu alterius illicite quod etiam non habent nouitatem seu admirationem specialem. Item quodam est presumptio quod est peccatum in spiritu sanctu. Alia est peccati alleviatio. De quibus dominus habebat. s. in primo precepto. videlicet de spe. Est igitur presumptio quintuplices. Prima bona de meritis vel de bonitate confidetia humilis. Secunda peccati excusatio in parte. Et bene faciendi pretalius. Tertia presumptio generalis. Quarta specialis. quod dicit nouitatu presumptio. Quinta per se in spiritu sanctu. **D**e presumptione igitur nouitatu. Primo aduertendum quod nouitatu invenitio est triplex. Quaedam licita et virtuosa. ut modus acquirendi perfectionem vite spiritualis. Sic Samuel cuneos reperit prophetam. David cantum numerum. Heliias anachoretes. in veteri testamento. In nouo. Johannes baptista. Iesu Maria et Joseph matrimonium virginem dominum thomam monachatum. vel potius Christus vel Johannes baptista secundum Chrysostomum. Alia est vana superflua vel modicu[m] peccatum. ut inutiliter in artibus laborando. in alchimia et in alijs experientiis ultra quam oportet se occupando. Tertia est nouitatu invenitio viciosa. quia nouus peccandi modus reperiens quem alii perficientes in malis imbutuntur. **S**ecundo notandum quod hoc vicium multis generibus hominum se inflectit. Primo in hereticos. qui de situ ingenio presumentes noua confingunt. Secundo in religiosos quod extra vestimenta statuta seniorum sicut pharisei singulariter quodam interdum perfingunt visiones. ut scientia apparent et similia. Tertio in artifices mechanicos. ut fuitores. sartores. fabros et etiam hoeres se superbe vestientes. Quarato mercatores cum pretiis rarissimis. cabiis.